

## XIX-ASR IJTIMOIIY ISH TA'LIM TIZIMINING INDUSTRIALIZATSIYASI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON UCHUN SABOQLAR

*Namangan davlat pedagogika institute*

*IJT-AU-25 guruh talabasi*

**Omonjonova Sayyora**

*Ilmiy raxbar: Habibjonova Nodira.*

### ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XIX-asrda ijtimoiy ish ta'limi tizimining industrializatsiya jarayonidagi shakllanishi va uning zamonaviy ijtimoiy ish rivojiga ta'siri tahlil qilinadi. Xalqaro tajriba asosida dastlabki ijtimoiy ish maktablarining paydo bo'lishi, kasbning professionalizatsiyasi va industrial davrning ijtimoiy siyosatdagi o'rniga baho beriladi. Shuningdek, tarixiy tajribadan kelib chiqadigan O'zbekiston uchun saboqlar, jumladan ta'lim standartlarini modernizatsiya qilish, amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish va xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish zarurati asoslab beriladi. Maqola ijtimoiy ish ta'limini takomillashtirish uchun ilmiy-amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

**Kalit so'zlar:** XIX-asr ijtimoiy islohoti, ijtimoiy ish ta'limining industrial modeli, ijtimoiy xizmatlarning shakllanishi, professional tayyorgarlik, xalqaro tajriba, O'zbekiston uchun saboqlar

### АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется формирование системы подготовки социальных работников в условиях индустриализации XIX века и её влияние на развитие современной социальной работы. Рассматривается появление первых школ социальной работы, профессионализация специалистов и роль индустриального периода в социальной политике. Также обсуждаются уроки для Узбекистана, включая модернизацию образовательных стандартов, практикоориентированное обучение и адаптацию международного опыта к национальным условиям. Статья содержит научно-практические рекомендации по совершенствованию подготовки социальных работников.

**Ключевые слова:** Социальные реформы XIX века, индустриальная модель подготовки социальных работников, формирование социальных служб, профессиональная подготовка, международный опыт, уроки для Узбекистана

### ANNOTATION

This article analyzes the development of social work education during the industrialization of the 19th century and its impact on modern social work. It examines the emergence of the first schools of social work, professionalization of social workers, and the role of the industrial era in social policy. The article also highlights lessons for

Uzbekistan, including modernization of educational standards, practice-oriented training, and adaptation of international experience to national conditions. It provides scientific and practical recommendations for improving social work education.

**Keywords:** 19th-century social reforms, industrial model of social work education, formation of social services, professional training, international experience, lessons for Uzbekistan

## 1. Kirish:

XIX-asr industrializatsiya jarayoni ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga — iqtisodiyot, mehnat munosabatlari, urbanizatsiya, aholining ijtimoiy himoyaga bo‘lgan ehtiyojiga chuqur ta’sir ko‘rsatdi. Kambag‘allikning kuchayishi, bolalar mehnatining kengayishi, ayollar mehnat sharoitlarining og‘irlashuvi, sanitariya muammolari va migratsiya oqimlarining ortishi yangi turdagi ijtimoiy xizmatlarga talabni kuchaytirdi [1]. Aynan shu davrda an’anaviy xayriya faoliyati professional ijtimoiy ishga aylana boshladi. Dastlabki ijtimoiy ish maktablari tashkil etildi, kasbning nazariy asoslari shakllandi, xizmat ko‘rsatish standartlari belgilandi [2]. Mazkur maqola ushbu jarayonning shakllanishi, xalqaro tajribasi va hozirgi O‘zbekiston uchun dolzarb saboqlarni yoritadi. Mening tushunisham shuki, XIX-asr ijtimoiy ish ta’limi tizimining shakllanishi nafaqat kasbiy bilim va malakani rivojlantirishga, balki jamiyatning murakkab ijtimoiy muammolarini tizimli yondashuv orqali hal qilishga xizmat qilgan. Men tahlil qilgan manbalar shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy ishning ilmiy asoslangan metodlari, amaliyotga yo‘naltirilgan o‘quv dasturlari va kasbiy etika konsepsiyalari jamiyatning ijtimoiy barqarorligini oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynagan [2]. Xalqaro tajriba, xususan Buyuk Britaniya, AQSh va Germaniyadagi dastlabki ijtimoiy ish maktablari, O‘zbekiston sharoitida ham ijtimoiy ish ta’limini takomillashtirish va zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirishda qimmatli saboqlar beradi. Shaxsiy ilmiy kuzatishim shundan iboratki, milliy ijtimoiy ish ta’limi tizimini rivojlantirishda, xalqaro standartlarni o‘rganib, ularni milliy sharoitga moslashtirish, amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limni kuchaytirish va kasbiy etika tamoyillarini mustahkamlash zarurdir [3]. Shunday qilib, kirish qismida nafaqat XIX-asr ijtimoiy ish ta’limi tarixiy kontekstda ko‘rib chiqiladi, balki muallifning shaxsiy ilmiy fikrlari ham jamiyat va O‘zbekiston uchun dolzarb saboqlar bilan bog‘lanadi.

## 2. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshirildi:

Tarixiy-tahliliy metod — XIX-asrdagi ijtimoiy islohotlar va industrializatsiya ta’siri tarixiy manbalar asosida o‘rganildi.

Qiyosiy tahlil — AQSh, Germaniya, Angliya kabi davlatlardagi ijtimoiy ish ta’limi shakllanishi taqqoslandi.

Nazariy umumlashtirish — xalqaro tajriba asosida O‘zbekiston uchun zarur

xulosalar chiqarildi.

Manbaviy tahlil — ilmiy adabiyotlar va xalqaro hisobotlar o'rganildi [3–10].

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi XIX-asr ijtimoiy ish ta'limi tizimining industrializatsiya jarayonidagi shakllanishini va xalqaro tajriba asosida O'zbekiston uchun olinadigan saboqlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llandi:

1. Tarixiy-tahliliy metod — XIX-asr ijtimoiy ish maktablari va industrializatsiya davridagi ijtimoiy muammolarni o'rganish uchun tarixiy manbalar tahlil qilindi [1]. Fikrim shuki, tarixiy manbalarni chuqur tahlil qilish orqali faqat faktlarni emas, balki o'sha davr jamiyatidagi ijtimoiy ehtiyojlar va ularni hal qilish usullarini ham to'g'ri tushunish mumkin. Men kuzatganim shuni ko'rsatadiki, tarixiy kontekstni chuqur o'rganish bugungi ijtimoiy ish tizimini takomillashtirishda mustahkam nazariy asos yaratadi.

2. Qiyosiy tahlil metodi — Buyuk Britaniya, AQSh va Germaniyada ijtimoiy ish ta'limi rivojlanish bosqichlari solishtirildi [2]. Bu yerda shaxsiy qarashim shuki, xalqaro tajribalarni tahlil qilayotganda faqat tafovutlarni emas, ularning zamonaviy sharoitga qanday moslashtirilishi mumkinligini aniqlash muhim. Men qiyosiy tahlil jarayonida O'zbekiston sharoitidagi o'quv dasturlari va amaliyot bazalari bilan solishtirib, samarali modelni shakllantirish mumkinligini ko'rdim.

3. Nazariy umumlashtirish — tarixiy va qiyosiy tahlillar asosida ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqildi. Shaxsiy fikrim shuki, nazariy umumlashtirish orqali men nafaqat faktlarni yig'ish, balki ularni tizimli tarzda jamiyatning ehtiyojlariga moslashtirish imkoniyatini oldim [3].

4. Manbaviy tahlil — ilmiy maqolalar, monografiyalar va xalqaro hisobotlar tahlil qilindi. Men o'rganishim davomida, manbalarni tanlashda ularning ishonchliligi va dolzarbligi tadqiqotning sifatini belgilaydi. Shu bilan birga, milliy sharoitni hisobga olgan holda manbalarni tanlash tadqiqotga amaliy ahamiyat beradi. Shunday qilib, tadqiqot metodologiyasi nafaqat klassik ilmiy metodlarni, balki shaxsiy tahlil va ilmiy kuzatuvlarni ham o'z ichiga olgan. Menimcha, tushunishim bo'yicha metodologiyaga kiritish orqali tadqiqot yanada chuqur va amaliy yo'naltirilgan bo'ldi.

### 3. Natijalar

#### 3.1. Industrializatsiyaning ijtimoiy ishga ta'siri

Industrial davrda aholi ehtiyojlarining keskin o'zgarishi davlat va nodavlat tashkilotlarni yangi ijtimoiy xizmatlar tizimini yaratishga undadi. Urbanizatsiya jarayoni kambag'allikni ko'paytirdi, bu esa professional yordam ko'rsatishga ehtiyoj tug'dirgan [4].

#### 3.2. Birinchi ijtimoiy ish maktablarining paydo bo'lishi

Xalqaro tajriba quyidagilarni ko'rsatadi:

Buyuk Britaniya (1869) — Charity Organization Society tizimli „friendly

visitor“larni tayyorlashni yo‘lga qo‘ydi [5].

AQSh (1898) — New York School of Philanthropy (keyinchalik Columbia University) ijtimoiy ish bo‘yicha birinchi professional ta’lim maskani bo‘ldi [6].

Germaniya — A. Shmidt va A. Shreder tomonidan „Sozialpädagogik“ ta’limi shakllantirildi, amaliyotga tayangan o‘quv dasturlari yaratildi [7].

### 3.3. Kasbiylashuv jarayonining shakllanishi

XIX-asr oxirida ijtimoiy ish kasbi bir qancha tamoyillar bo‘yicha shakllandi:

xizmat ko‘rsatishning etik standartlari,

ijtimoiy tashxis (social diagnosis) usuli,

amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim modeli,

ilmiy tadqiqotlarning joriy qilinishi [8].

Bu jarayon ijtimoiy ishni mustaqil profession sifatida shakllantirdi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, XIX-asr industrializatsiyasi davrida urbanizatsiya va fabrika mehnati natijasida kambag‘allik va ijtimoiy muammolar keskin kuchaydi [1]. O‘rganishlarim natijada, bu jarayon ijtimoiy ishni faqat xayriya yoki yordam ko‘rsatish sifatida emas, balki tizimli, nazariy va kasbiy yondashuv asosida shakllantirish zaruratini yuzaga chiqardi. Men tahlil qilgan manbalar shuni ko‘rsatadiki, industrial davr ijtimoiy ehtiyojlarni oldindan bashorat qilish va ularni ilmiy asosda hal qilish zaruratini yaratgan.

3.2. Ijtimoiy ish maktablarining tashkil etilishi Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadi: Buyuk Britaniya, AQSh va Germaniyada dastlabki professional ijtimoiy ish maktablari tashkil etilgan [2,3]. Shaxsiy ilmiy fikrim shuki, bu maktablarning asosiy ahamiyati amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limni joriy qilish va kasbiy standartlarni yaratishda bo‘lgan. Men kuzatganim shuki, talabalarning real ijtimoiy muassasalarda o‘qishi va amaliyot o‘rganishi ijtimoiy ish sifatini sezilarli darajada oshirgan.

3.3. Kasbiylashtirish va ilmiy asoslangan yondashuv XIX-asr oxiriga kelib, ijtimoiy ish kasbi professional etikaga, malaka talablari va ilmiy asosga ega bo‘ldi [4]. Shaxsiy fikrim shuki, bu jarayon ijtimoiy ishning ilmiy asoslarini shakllantirish bilan birga, amaliyotga moslashgan innovatsion metodlarni yaratishga ham xizmat qilgan. Men tahlil qilgan ma’lumotlarga ko‘ra, kasbiylashtirish jarayoni jamiyat ehtiyojlariga tezkor javob berish va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash uchun muhim bo‘lgan.

3.4. O‘zbekiston uchun shaxsiy kuzatuvlar Shaxsiy ilmiy kuzatuvim shuki, XIX-asr ijtimoiy ish tizimining xalqaro tajribasi O‘zbekiston uchun qimmatli saboqlar beradi. Xususan: Amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limni kuchaytirish zarur. Kasbiy etikani shakllantirish va mustahkamlash ijtimoiy xizmat sifatini oshiradi. Xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish ijtimoiy ish ta’limini zamonaviylashtirishga yordam beradi. Shu tariqa, natijalar shuni ko‘rsatadiki, XIX-asr ijtimoiy ish ta’limining industrializatsiyalashgan shakli nafaqat kasbiy bilimni oshirish, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni tizimli yondashuv bilan hal qilishda ham muhim ahamiyatga

ega bo'lgan.

#### 4. Muhokama

##### 4.1. Xalqaro tajribadan olinadigan umumiy xulosalar

XIX-asr ijtimoiy ish ta'limi quyidagi tamoyillarga asoslangan holda rivojlangan:

1. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim — talabalar real ijtimoiy muassasalarda ish olib borgan.

2. Ilmiy asoslangan yondashuv — ijtimoiy muammolar statistik va ilmiy tahlil ostida o'rganilgan [9].

3. Kasbiy etikani shakllantirish — ijtimoiy ish nazariyasi va etik kodeks joriy qilingan.

4. Davlat va jamoat hamkorligi — ijtimoiy siyosatni shakllantirishda nodavlat tashkilotlar faol ishtirok etgan.

##### 4.2. O'zbekiston uchun saboqlar

Tarixiy tajriba O'zbekiston uchun quyidagi yo'nalishlarda ahamiyatlidir:

Ta'lim standartlarini modernizatsiya qilish. Mehnat bozori talablarini inobatga olgan amaliyotga yo'naltirilgan model zarur.

Ilmiy tadqiqot bazasini kuchaytirish. Ijtimoiy muammolar bo'yicha ilmiy markazlar faoliyatini kengaytirish maqsadga muvofiq.

Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish. G'arb davlatlari tajribasi milliy ta'lim tizimiga moslashtirilishi lozim.

Kasbiy etikani mustahkamlash. Xizmat ko'rsatishda professional me'yorlar bo'yicha malaka oshirish tizimini kengaytirish kerak [10]. XIX-asr ijtimoiy ish ta'limi tajribasi shuni ko'rsatadiki, Buyuk Britaniya, AQSh va Germaniyada ijtimoiy ish maktablari nafaqat nazariy bilim berish, balki talabalarga real amaliyotga tayyorgarlik berishga yo'naltirilgan edi [1,2]. Fikrim shuki, xalqaro tajriba ijtimoiy ishning samaradorligini oshirishda eng muhim omil — amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim ekanligini ko'rsatadi. Men tahlil qilgan manbalar shuni ko'rsatdiki, amaliyotda olingan tajriba talabalarning ijtimoiy muammolarni hal qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshirgan.

4.2. Kasbiy etika va ilmiy asoslangan yondashuv Xalqaro tajriba kasbiy etika va ilmiy asoslangan metodlarning ijtimoiy ishda qanchalik muhim ekanligini namoyish

etdi [3]. Shaxsiy ilmiy fikrim shuki, bu tamoyillarni O'zbekiston sharoitida ham kuchaytirish ijtimoiy ish sifatini oshirish, xizmat ko'rsatishda mas'uliyatni mustahkamlash va jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

4.3. Industrializatsiya davridan O'zbekiston uchun saboqlar. Kuzatuvim shuki, XIX-asr ijtimoiy ish ta'limining industrializatsiya sharoitida shakllanishi O'zbekiston uchun bir nechta muhim saboqlar beradi:

1. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni joriy etish — talabalar real ijtimoiy

muassasalarda ishlash orqali kasbiy malakasini oshirishi lozim.

2. Ilmiy tadqiqotlarga asoslangan yondashuv — ijtimoiy siyosat va xizmatlar tizimi ilmiy tahlil va statistika asosida shakllanishi zarur.

3. Kasbiy etika va standartlar — xizmat ko'rsatishda professional kodeks va me'yorlar kuchaytirilishi kerak.

4. Xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish — eng yaxshi amaliyotlarni O'zbekiston sharoitida qo'llash orqali ta'lim va xizmat sifatini oshirish mumkin. Fikrim shuki, yuqoridagi tamoyillarni amalga oshirish orqali O'zbekistonda ijtimoiy ish kasbi nafaqat zamonaviy, balki xalqaro standartlarga mos professional tizim sifatida rivojlantirilishi mumkin.

### 5.Xulosa

XIX-asrda ijtimoiy ish ta'limi tizimining industrializatsiyasi jamiyatda yangi ijtimoiy muammolarni hal qilish zaruratini keltirib chiqardi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu davrda ijtimoiy ish professionalizatsiyalashgan, ilmiy asoslangan va amaliyotga yo'naltirilgan shaklga ega bo'ldi. Dastlabki ijtimoiy ish maktablari nafaqat nazariy bilim berdi, balki talabalarga real ijtimoiy muassasalarda ishlash orqali kasbiy malaka va tajriba berishni ta'minladi [1,2]. Shaxsiy ilmiy fikrim shuki, xalqaro tajriba O'zbekiston uchun juda qimmatli saboqlar beradi. Birinchidan, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim tizimini kuchaytirish zarur, bu orqali talabalar kasbiy bilimlarini real muhitda mustahkamlashi mumkin. Ikkinchidan, ijtimoiy ishni ilmiy asoslash va statistik tahlil metodlarini joriy qilish jamiyatdagi ijtimoiy ehtiyojlarni samarali hal qilishga yordam beradi. Uchinchi, professional etika va xizmat ko'rsatish standartlarini kuchaytirish orqali ijtimoiy ish sifatini oshirish mumkin. Shu bilan birga, xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish zarurati ham dolzarb. Meni kuzatuvim shuki, XIX-asrdagi ijtimoiy ish ta'limi tajribasidan O'zbekiston sharoitida foydalangan holda, nafaqat ta'lim tizimini, balki butun ijtimoiy xizmatlar tizimini modernizatsiya qilish mumkin. Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, XIX-asr industrializatsiyasi davrida shakllangan ijtimoiy ish tizimi va xalqaro tajriba O'zbekiston ijtimoiy ish ta'limini takomillashtirish, amaliyotga yo'naltirilgan va kasbiy standartlarga mos tizim yaratishda muhim asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

### 6.Foydalanilgan adabiyotlar

1. Payne, M. Modern Social Work Theory. Palgrave, 2005.
2. Woodroffe, K. From Charity to Social Work. Routledge, 2016.
3. Humphreys, R. Poor Relief and Charity Organisation in Nineteenth-Century Britain. Oxford University Press, 2011.
4. Reisch, M. The Roots of Modern Social Work. Social Service Review, 1998.
5. Lewis, J. Women and Social Work in Britain. Routledge, 1991.
6. Lubove, R. The Professionalization of Social Work. Harvard University Press, 1965.
7. Hering, S., Waaldijk, B. History of Social Work in Europe. VS Verlag, 2003.
8. Richmond, M.E. Social Diagnosis. New York, 1917.
9. International Federation of Social Workers. Ethics in Social Work, 2012.
10. O'zbekiston Ijtimoiy Tadqiqotlar Markazi. Hisobotlar 2022–2024. Toshkent, 2024.